

FAİK REŞAD'IN *TÂRÎH-İ EDEBİYÂT-I OSMÂNİYYE'SİNE DAİR*

(Makale Geliş Tarihi: 06.05.2019 / Kabul Tarihi: 22.06.2019)

Yusuf Emirhan KARACA*

Edebiyat tarihi, eserler, sanatçılar ve eserin ya da yazarının etkilendiği akımları esas alarak edebiyatın tarihî süreç içindeki değişim ve gelişimini ele alan bir bilim dalıdır. Edebiyat tarihleri, ilk olarak 18. yüzyıl sonlarına doğru Batı'da yazılmaya başlar. Fransız François Granet'in 12 ciltlik *Edebi Eserler Üzerine Düşünceler* (1736-1740) adlı eseri, edebiyat tarihçiliğinin öncüsü olarak kabul edilmiştir. İzlenimcilik, dış dünyanın sanatçıda yarattığı etkiyi esas aldığından zamanla bu düşünceden vazgeçilmiş, tarihî-sosyolojik yöntem tercih edilmiştir. Bu yöntem daha sonra eserin bizzat kendisini esas alan anlayış olarak kabul görmüş ve uzun süre etkili olmuştur (Fuad Köprülü ve Şehabettin Süleyman'ın birlikte yazdıkları *Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı* ile tarihî-sosyolojik yöntem yerleşmiştir.).

Osmanlı sahasında ise edebiyat tarihi yazıcılığının Batı'ya kıyasla daha yeni bir uğraş olduğunu söylemek mümkündür çünkü bu tarzda kaleme alınan eserlere Tanzimat döneminde rastlanmaya başlanır. Tanzimat'tan önce yazılmış olan tezkireler, günümüzde akla gelen edebiyat tarihi tanımının içini dolduramamaktadır. Zira söz konusu tezkirelerin asıl çatısını biyografik bilgiler oluşturur ve antoloji niteliği taşırlar.

Tanzimat döneminde yazılmış edebiyat tarihlerinden birisi de Faik Reşad'ın *Târîh-i Edebiyât-ı Osmânîyye* (1911-1912) adlı eseridir. O, bir edebiyat tarihi yazmanın zorunluluğunu hissetmiş olmalıdır ki eserinin "İfâde-i Mahsusa" kısmında: "*Dârü'l-fünûn-ı Osmânî'de tadrîs etmekte bulunduğum târîh-i edebiyât derslerini ihtivâ eden bu kitâbı, hissolunan ihtiyâç üzerine, neşre cür'et-yâb oldum.*" değerlendirmesinde bulunmuştur. Bunun yanında yine ona göre eski müelliflerin gerekli malzeme ve kaynakları hazırlamış oldukları halde, edebî geçmişlerine merak duymayan nesiller, bunlar üzerinde çalışma gayreti göstermediklerinden

* Atatürk Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi; *Atatürk University, Department of Old Turkish Literature, PhD Student* yusufkaraca572@gmail.com, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2168-7342>

edebiyat tarihimiz bir türlü meydana konulamamıştır ve bu büyük bir kayıptır. O, edebiyat tarihinin yüzyıllarca oluşturulamamasının acısını sürekli hissetmiş ve bunu dile getirmiştir.

Çalışma, kendi ifadesiyle “*üç fasıldan müteşekkil*”dir. Eserin üç cilt halinde yayınlanacağını belirtir. Buna göre eser, her biri bir şairin adı etrafında birer edebî mektep olarak düşünülen “12 Devir” şeklinde tasarlanmıştır. On ikinci devir “Şinasi Devri” olacaktır ancak sadece birinci cildi yayımlanan eser, Şeyhülislâm Yahya Efendi’ye kadar gelebilmiştir. Faik Reşad’ın eseri yazarken tezkirelerden de yararlandığını söylediği eserinin birinci cildinin künye bilgisi şu şekildedir:

Nâşiri Dersaadet Kütübhânesi Sâhibi Arsin

İstanbul Zarâfet Matbaası-Ebu’s-Suud Caddesi Numara: 01

Târîh-i Edebiyât-ı Osmâniyye’ye dair Erdoğan Erbay ve Yusuf Babür’ün beraber hazırladıkları kitap bir kenara bırakılırsa, söz konusu eser hakkında yapılan çalışmalar birkaç makalede kendine yer bulabilmiştir. Tanzimat’tan sonra yazılmış edebiyat tarihi niteliği taşıyan eserlerin tamamı henüz ortaya çıkarılabilmemiş değildir. Bu metinlerin ortaya çıkarılıp edebiyat tarihine ve edebiyatımıza kazandırılması gerekmektedir çünkü bu, geçmişi daha iyi okuyup anlayıp bugünle köprü kurmaya yarayacak, bir medeniyetin tarihine ışık tutacak ve yeni yazılacak eserlere de bir temel oluşturacaktır. Erdoğan Erbay ve Yusuf Babür’ün beraber hazırladıkları *Târîh-i Edebiyât-ı Osmâniyye* adlı eserin de böyle bir düşünce ışığında kaleme alındığını söylemek mümkündür.

Eser, Çizgi Kitabevinden Aralık 2017’de çıkmıştır. Çalışmanın “Giriş” kısmı büyük bir oranda Faik Reşad’ın “Mukaddime” kısmında belirttiği düşüncelerinden oluşmaktadır ve yazılanlar da onun fikirleri etrafında şekillendirilmiştir. Burada ara başlıklar açılarak yazarın düşünceleri okuyucu açısından daha anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken de Ziya Paşa’nın *Harâbât Mukaddimesi*’nde yer alan beyitlerinde belirttiği düşünceleri metne alınmıştır çünkü eser incelendiğinde daha net bir şekilde görülecektir ki Faik Reşad, eser boyunca Ziya Paşa’nın karşısındadır.

Ele alınan metinde yazım, beyit vb. yanlışlıklar ya da bilgi yanlışlığı gibi birtakım eksiklikler yazarlar tarafından tespit edilmiştir. Bu noktada üç farklı yol benimsenmiştir: Birincisi, eserin tamamında bir yazım yanlışlığı söz konusu ise bu eksiklik giderilmiştir. İkincisi, metnin aslına sadık kalınmış şayet “Mukaddime” kısmında bir hata yapılmışsa bunlar dipnotlar aracılığı ile belirtilmiştir. Üçüncü ise, Faik Reşad’ın verdiği metinlerde yer alan ve bazen uzun uzadıya devam eden ancak sehven yapmış olduğu hatalardır. Yazarlar bu hatalara müdahalede bulunmamışlardır çünkü yazarının bu hataları yaparken hatırladığı biçimiyle mi verdiği yoksa farklı nüshalarından mı almış olduğu belli değildir. Ancak yine de aktarılan metinlerde herhangi bir yanlışlık var ise bunlar günümüz yayınlarıyla karşılaştırıl-

mış, farklılık varsa sadece farklılığın olup olmadığı belirtilerek günümüz yayınlarındaki karşılığı metne alınmamıştır. Bu noktada araştırmacıların şiirlerde görebilecekleri eksiklik ve yanlışlıkların yazarın kendisinden kaynaklandığını dikkate almaları gerekmektedir. Zira bu hataların hepsini düzeltmek, esere yeni bir şekil vermek anlamına da gelebileceğinden böyle bir yola başvurulmamıştır.

Söz konusu kitapta birtakım özel işaretlerin de kendine yer bulduğu görülmektedir. Bunlardan birisi “&” işaretidir. Yazarlar alıntıladıkları beyitlerin farklı gazel veya kasidelerden alındıklarını belirtmek için beyitler arasına “&” işareti koyma yoluna gitmişlerdir. Bunun yanında “...” kullanımının da olduğu görülmektedir. Yazarlar bununla da alıntıladıkları beyitlerin bazılarının alınmadığını, arada farklı beyitlerin de olduğunu ifade etmek için beyitler arasında “...” kullanımını seçmişlerdir.

Eserde Faik Reşad'ın kendi dipnotları da bulunmaktadır. Bunlardan başka esere bu dipnotların dışında yeni bir dipnot eklenmişse bunlar da dipnotların sonuna “Yn.” yazılarak belirtilmiştir.

Buradan itibaren eserin “Giriş” kısmı başlar. Erdoğan Erbay ve Yusuf Babür burada Faik Reşad tarafından kaleme alınan “Mukaddime” kısmını açıklayıp “Giriş” kısmını da bitirerek okuyucuyu eserin özgün haliyle baş başa bırakırlar. Buradan sonra eserin özgün yapısına dokunulmadan: “Devr-i Evvel”, “İkinci Devir”, “Üçüncü Devir”, “Dördüncü Devir”, “Beşinci Devir”, “Altıncı Devir” başlıkları verilip her devir altında bahsedilen şairler okuyucuya aktarılır. 375 sayfadan oluşan eserin son kısmında eser yazılırken yararlanılan kaynaklar verilmiştir.

Eserin niteliği hakkında hükümde bulunmak bu satırların meselesi olmakla birlikte, yapıtın edebiyat tarihi alanında büyük bir eksiği doldurduğu açıktır. Eser, sadece edebiyat bilgileri alınabilecek bir kitap değildir. Faik Reşad devirleri anlatmadan önce tarihî bilgiler de sunmuştur. Bu yönüyle tarih disiplinine de katkı sağlayabileceği düşünülebilir.